

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Софія Дембіцька¹, orcid.org/0000-0002-2005-6744, e-mail: sofiyadem13@gmail.com

1. Вінницький національний технічний університет, Вінниця

У статті розглянуто процес формування компетентності майбутніх фахівців у галузі професійної освіти, досліджено теоретичні підходи до визначення сутності та структури професійної компетентності, а також методи та стратегії її формування. Професійна компетентність є важливим фактором успіху на ринку праці та визначальною якістю майбутніх фахівців. В такому контексті розглянуто роль професійної освіти в формуванні цієї компетентності та наголошено на необхідності поєднання теоретичних знань з практичними навичками. Досліджено вплив інноваційних підходів до навчання на формування компетентності фахівців, включаючи використання інформаційно-комунікаційних технологій та активних методів навчання. Визначено, що сучасні виклики в економіці та технологічний розвиток вимагає від майбутніх фахівців більш глибокого розуміння специфіки своєї галузі та здатності швидко адаптуватися до змін.

У статті проведений аналіз особливостей навчання фахівців, які спеціалізуються за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». Виокремлені основні проблеми, які виникають під час їхньої підготовки, та запропоновані шляхи їх вирішення, зокрема, засновані на компетентнісному підході до формування професійної компетентності викладачів, що виступає ключовим фактором для підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. Підкреслено важливість подальших досліджень у цій області та пошуку оптимальних методів формування компетентності фахівців з професійної освіти. Результати цього дослідження можуть бути корисними для вищих навчальних закладів, педагогічних працівників та студентів, які прагнуть покращити якість професійної підготовки та підвищити свою конкурентоспроможність на ринку праці.

Враховуючи складність і багатоаспектність обраної тематики, перспективами наукових розвідок вважаємо розробку, апробацію та впровадження інноваційних педагогічних методик в освітнє середовище з метою забезпечення якісної підготовки фахівців з професійної освіти.

Ключові слова: фахова підготовка, професійна освіта, розвиток професійної компетентності, удосконалення навчального процесу, компетентнісний підхід у вищій школі, структура компетентності, підготовка майбутніх фахівців.

Постановка проблеми. Процес прогресивного розвитку науки та економіки в будь-якій країні нерозривно пов'язаний з вищою освітою, оскільки викладачі відіграють важливу роль у забезпеченні якості професійної підготовки майбутніх поколінь. Від їхньої педагогічної майстерності та відданості залежить розвиток держави, її стабільність і прогрес. Це вимагає глибокого дослідження питань, пов'язаних із підготовкою науково-педагогічного персоналу ЗВО, які є інтелектуальною і науковою елітою країни. Крім того, реформування професійної освіти в Україні, відповідно до європейських стандартів, передбачає необхідність приведення вищої освіти до єдиної системи стандартів та критеріїв. Перехід до Європейського освітнього простору означає, що потрібно вносити зміни як до методики навчання, процедури оцінки знань і вмінь, так і в формування компетентностей самими студентами.

В освітньому середовищі виникла складна ситуація через розрив між необхідністю забезпечення сучасної якості навчання і неможливістю досягнути цієї мети традиційними методами. Більш об'єктивною оцінкою професійної підготовки та рівня професійної компетентності є можливість студентів успішно влаштуватися на роботу після закінчення навчання. На жаль, випускники стикаються з проблемою конкурентоспроможності на ринку праці. Однак важливо відзначити, що конкурентоспроможність є результатом набуття професійної компетентності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. У сфері професійної педагогіки продовжує залишатися актуальною потреба в оновленні дидактичних підходів до професійної освіти в контексті сучасних змін. Останнім часом, важливість педагогічної компетентності фахівців з професійної освіти є предметом наукових дискусій. Проблема формування цієї компетенції активно обговорюється в наукових працях. Так, І. Левченко (2019) досліджувала особливості формування професійної компетентності викладачів професійної освіти (охорона праці) у процесі навчання. Авторкою

розглянуто специфічні завдання, які виникають в процесі підготовки викладачів професійної освіти у процесі навчання, проаналізовано складові їх професійної підготовки, схарактеризовано педагогічні умови, які сприяють формуванню професійної компетенції майбутніх фахівців у сфері професійної освіти. Дослідниця К. Глянєнко (2021) встановила дидактичні принципи, які визначають формування професійної компетентності у майбутніх фахівців у сфері професійної освіти.

О. Потапчук та І. Луцик (2020) здійснили дослідження, у якому була проведена аналітична робота, спрямована на розгляд проблеми формування професійної компетентності науково-педагогічних працівників. Автори докладно розглянули теоретичні підходи, які стосуються визначення та сутності професійної компетентності педагогів. Також були проаналізовані особливості процесу формування професійної компетентності, і висвітлено вплив цієї компетентності на ефективність підготовки майбутніх фахівців професійної освіти. На підставі аналізу наявних досліджень та проблеми підготовки майбутніх викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем, Л. Лебедик і С. Стрельніков (2020) сформулювали вимоги до методологічних засад, на яких може бути побудована концепція впровадження науково-методичної системи підготовки викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем.

О. Малишевський та А. Грітченко (2023) визначили сучасні виклики у сфері професійної освіти, які виникли внаслідок воєнного стану в Україні. Серед таких проблем виділено наступні аспекти:

- проблеми, пов'язані з міграційними процесами учнів і педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти;
- питання матеріального забезпечення закладів професійної освіти;
- організація освітнього процесу в умовах воєнного конфлікту з використанням дистанційних методів навчання.

Шляхи покращення професійної підготовки студентів закладів вищої освіти також були визначені авторами в попередніх дослідженнях (Дембіцька, Кобилянський, & Кравець, 2020; Дембіцька, Кобилянська & Кобилянський, 2022; Kobylanskyiy, & Dembitska, 2022; Kuzmenko, Dembitska, Miastkovska, Savchenko, & Demianenko, 2023). У цьому дослідженні авторами окреслено основні виклики та проблеми, що виникають під час організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, особливо у зв'язку з використанням дистанційних методів навчання. На підставі результатів аналізу автори розглянули умови та шляхи подолання актуальних проблем у розвитку професійної освіти в умовах воєнного конфлікту.

Метою статті є обґрунтування змісту та особливостей формування професійної компетентності фахівців з професійної освіти (спеціальність 015.39 Професійна освіта (цифрові технології)).

Виклад основного матеріалу. Підготовка фахівців зі спеціальності 015.39 Професійна освіта (цифрові технології) започаткована відносно недавно, що вимагає ретельного аналізу особливостей зазначеної спеціальності та створення сприятливих умов для формування професійної компетентності майбутніх випускників.

Саме розробники відповідної освітньої програми мають прийняти рішення про те, якими є зміст та особливості підготовки студентів спеціальності 015.39 «Професійна освіта (цифрові технології)» та розробити відповідну освітню програму. Проте, існують певні недоліки в цьому питанні. На практиці, ми можемо спостерігати ситуації, коли окремі предмети цієї спеціальності замінюються дисциплінами педагогічного характеру.

Наведені проблеми призводять до ряду складнощів у підготовці майбутніх викладачів вищої школи. Одна з основних складнощів полягає у тому, що потрібно забезпечити формування педагогічного мислення у випускників, проте існуючі нормативні підходи в навчанні не завжди сприяють цілеспрямованому розвитку цього мислення. Крім того, викладацький персонал зазвичай спрямований на підготовку фахівців у конкретній галузі, а не на формування їх викладацьких навичок. Ще однією складністю є розбіжності в організаційних умовах підготовки викладачів та відсутність позитивного впливу від традиційних підходів. Крім того, плани підготовки викладачів можуть відрізнятися у різних навчальних закладах, що ускладнює досягнення спільного результату – підготовки висококваліфікованих викладачів для закладів вищої освіти.

На нашу думку, цільове визначення ключових компетенцій, характерних для фахівця даної спеціальності, є цінним напрямком у визначенні цілей та змісту вищої освіти. Важливо враховувати, що підготовка бакалаврів на цьому напрямку повинна передбачати також формування педагогічної свідомості. Це обумовлено тим, що різноманітні педагогічні ситуації та їхня неоднозначність вимагають різноманітних підходів до аналізу та вирішення завдань, що виникають у цій галузі. Формування педагогічної свідомості у студентів сприятиме розвитку їхніх комунікативних навичок, здатності працювати в колективі, передавати знання іншим, і створить базу для подальшого

самовдосконалення як педагогів. Крім того, цей підхід сприяє виробленню в студентів критичного мислення, яке дозволяє їм ефективно аналізувати і вдосконалювати навчальні програми та методiku викладання в майбутньому.

Відтак, щоб забезпечити повноцінну професійну підготовку бакалаврів спеціальності 015.39 в галузі цифрових технологій, необхідно ретельно обґрунтувати та розробити програму, в якій технічна та педагогічна складові логічно поєднані та є взаємодоповнюючими. Це допоможе студентам набути не лише технічних навичок, але й вміння аналізувати складні ситуації та приймати обґрунтовані рішення в майбутній професійній діяльності.

Комплекс освітніх компонент, спрямований на вивчення цифрових технологій, має:

- сприяти формуванню технічного світогляду та відповідного рівня освіти в галузі цифрових технологій;
- ознайомити студентів із місцем та роллю інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному виробництві, науці та повсякденному житті, з їх розмаїттям та можливостями;
- сприяти залученню студентів до різних видів діяльності в галузі цифрових технологій, формувати необхідні для цього знання та навички;
- сприяти формуванню відповідальності за результати своєї діяльності, розвивати комплекс особистісних якостей, необхідних майбутнім фахівцям для сучасного виробництва та культурного розвитку суспільства;
- забезпечувати активну життєву позицію, професійну адаптивність, готовність до безперервної професійної освіти, конкурентну спроможність на ринку праці та бажання активно долучатися до нових економічних відносин і підприємницької діяльності.

Що стосується освітніх компонент педагогічного циклу, то їх завданням є:

- сприяння розвитку педагогічної компетентності майбутніх фахівців з професійної освіти, формування їх професійного бачення освітнього процесу та педагогічної діяльності;
- ознайомлення студентів із теоретичними та методологічними аспектами освіти, педагогічними технологіями, психологією навчання та виховання та дієвими механізмами провадження педагогічної діяльності;
- забезпечення студентів необхідними знаннями і навичками для роботи з учнями різного віку та підготовки до управління навчальними процесами в закладах освіти;
- формування в майбутніх педагогів відповідальність за якість освіти та виховання учнів, підвищення рівня їх професійної свідомості;
- виховання педагогів з активним ставленням до навчального процесу, здатних до постійного самовдосконалення та адаптації до змін в освітній сфері.

Сучасна дидактика професійної освіти в умовах інформаційного суспільства значно розширила свою методологічну базу та освітні можливості, узгоджуючи їх з педагогічними теоріями і практикою. Професійна підготовка молоді розпочинається з освіти на початковому рівні і передбачає послідовне набуття знань та навичок. При цьому варто врахувати, що цінність здобутих знань зростає, коли вони органічно вплетені в зміст професійної підготовки. Професійно орієнтовані предмети грають ключову роль у формуванні професійних якостей майбутніх фахівців.

В сучасних умовах важливо також враховувати індивідуальні потреби та можливості студентів, а також сприяти їх творчій самореалізації. Для досягнення цих цілей, професійна освіта використовує різноманітні методи і підходи, такі як проектне навчання, практичні заняття, менторство, інтерактивні методи викладання тощо. Ключовою метою є формування випускників, які будуть не лише компетентними в своїй галузі, але й здатними адаптуватися до постійних змін у професійному середовищі та приймати активну участь у розвитку сучасного суспільства. Професійна освіта вимагає від викладачів і студентів постійного самовдосконалення і оновлення змісту і методів навчання, щоб відповідати сучасним вимогам та можливостям.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Професійна підготовка викладачів для закладів вищої освіти вимагає формування фахівців, які орієнтовані не тільки на академічні досягнення обраної галузі, але й у сфері інновацій у психолого-педагогічній науці. Вони повинні опанувати різні методи та педагогічні технології навчання, а також бути готовими до постійного самовдосконалення протягом усього свого професійного шляху. Тому дослідники активно цікавляться питаннями, що стосуються ефективних стратегій підготовки таких фахівців і постійно вивчають можливі шляхи покращення цього процесу. Цілеспрямоване формування професійної педагогічної компетентності викладачів вищого навчального закладу гарантує високу якість підготовки студентів спеціальності 015 Професійна освіта.

На сьогоднішній день, викладач ЗВО повинен бути справжнім експертом у своїй галузі, що

включає в себе розуміння передових наукових та практичних досягнень. Крім того, він має ефективно передавати ці знання студентам, використовуючи сучасні методи та педагогічні підходи. Здатність до аналізу, синтезу та критичної оцінки інформації є ключовою для педагога, оскільки це дозволяє студентам розвивати критичне мислення і творчий підхід до вирішення завдань. Однак, підготовка викладачів для вищої освіти також повинна охоплювати аспекти педагогічної майстерності, включаючи уміння створювати стимулююче навчальне середовище, вести ефективні уроки, сприяти розвитку студентів та взаємодіяти з ними. Освіта для викладачів повинна сприяти розвитку їхньої педагогічної компетентності, а також психологічної та соціальної готовності до роботи з різними категоріями студентів. У цьому контексті, підготовка викладачів вищої освіти стає важливим завданням для освітніх інституцій, які мають на меті забезпечення якісної освіти та підготовки кваліфікованих фахівців.

У результаті дослідження виявлено, що професійна компетентність педагогів є складним і багатогранним поняттям, яке включає в себе не тільки знання і навички, але і педагогічну майстерність, вміння працювати зі студентами та розвивати їхні професійні якості. Ця робота може бути корисною для подальших досліджень у галузі професійної освіти та підготовки науково-педагогічних працівників, а також для розробки програм і методів формування професійної компетентності фахівців з професійної освіти різних галузей.

Майбутні дослідження будуть спрямовані на розробку, апробацію та впровадження інноваційних педагогічних методик в освітнє середовище з метою забезпечення якісної підготовки фахівців з професійної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Гляненко, К. (2021). Дидактичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців професійної освіти (охорона праці). *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 197, 76–80. DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-197-76-80.
- Дембіцька, С. В., Кобилянський, О. В., & Кравець, О. М. (2020). Шляхи покращення професійної підготовки студентів закладів вищої освіти. *Особистісно-професійне становлення майбутнього педагога*: монографія. (С. 91–112). Вінниця: Твори.
- Дембіцька, С. В., Кобилянська, І. М., & Кобилянський, О. В. (2022). *Вдосконалення професійної підготовки фахівців за спеціальністю 015 «Професійна освіта»*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Молодь в науці: дослідження, проблеми, перспективи (МН-2022)»: збірник доповідей. Вінниця: ВНТУ, 450-451.
- Лебедик, Л.В., & Стрельников, В. Ю. (2020). Концептуальні засади підготовки викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури. *Неперервна професійна підготовка фахівців в умовах формування спільного європейського освітнього простору*: монографія (С. 43–64). Черкаси: ЧНУ.
- Левченко, І. (2019). Формування професійної компетентності майбутніх викладачів професійної освіти (охорона праці) у процесі навчання. *Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація*, (6/2), 118-133. <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-6/2-118-133>.
- Малишевський, О., & Грітченко, А. (2023). Проблеми професійної (професійно-технічної) освіти у воєнний та повоєнний час. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, (1), 118–128. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2023.276952>.
- Потапчук, О. І., & Луцик, І. Б. (2020). Особливості професійної компетентності педагога як умова ефективності підготовки майбутніх фахівців професійної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, 76, 126–129. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.76.27>.
- Kobylianskyiy, O., & Dembitska, S. (2022). Formation of work safety culture of the technical specialists. *Professional Pedagogics*, 2(25), 138-146 <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.25.138-146>.
- Kuzmenko, O., Dembitska, S., Miastkovska, M., Savchenko, I., & Demianenko, V. (2023). Onto-oriented Information Systems for Teaching Physics and Technical Disciplines by STEM-environment. *International Journal of Engineering Pedagogy (iJEP)*, 13(2), 139–146. <https://doi.org/10.3991/ijep.v13i2.36245>.

REFERENCES

- Hlianencko, K. (2021). Dydaktychni zasady formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnix fakhivtsiv profesiinoi osvity (okhorona pratsi) [Didactic principles of formation of professional competence of future specialists in vocational education (occupational safety)]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky*, 197, 76–80. DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-197-76-80. [in Ukrainian].

- Dembitska, S. V., Kobylanskyi, O. V., & Kravets, O. M. (2020). Shliakhy pokrashchennia profesiinoi pidhotovky studentiv zakladiv vyshchoi osvity [Ways to improve the professional training of students of higher education institutions]. *Osobystisno-profesiine stanovlennia maibutnoho pedahoha: monohrafiia*. (S. 91–112). Vinnytsia: Tvory. [in Ukrainian].
- Dembitska, S. V., Kobylanska, I. M., & Kobylanskyi, O. V. (2022). *Vdoskonalennia profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv za spetsialnistiu 015 «Profesiina osvita»* [Improvement of professional training of specialists in specialty 015 "professional education"]. *Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii «Molod v nautsi: doslidzhennia, problemy, perspektyvy (MN-2022)»: zbirnyk dopovidei*. Vinnytsia: VNTU, 450-451. [in Ukrainian].
- Kobylanskyiy, O., & Dembitska, S. (2022). Formation of work safety culture of the technical specialists. *Professional Pedagogics*, 2(25), 138-146 <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.25.138-146>. [in English].
- Kuzmenko, O., Dembitska, S., Miastkovska, M., Savchenko, I., & Demianenko, V. (2023). Onto-oriented Information Systems for Teaching Physics and Technical Disciplines by STEM-environment. *International Journal of Engineering Pedagogy (iJEP)*, 13(2), 139–146. <https://doi.org/10.3991/ijep.v13i2.36245>. [in English].
- Lebedyk, L.V., & Strelnikov, V. Iu. (2020). Kontseptualni zasady pidhotovky vykladachiv vyshchoi shkoly do proektuvannia dydaktychnykh system v umovakh mahistratury [Conceptual principles of training of higher school teachers for the design of didactic systems in the conditions of the master's degree]. *Neperervna profesiina pidhotovka fakhivtsiv v umovakh formuvannia spilnoho yevropeiskoho osvithnoho prostoru: monohrafiia* (S. 43-64). Cherkasy: ChNU. [in Ukrainian].
- Levchenko, I. (2019). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnykh vykladachiv profesiinoi osvity (okhorona pratsi) u protsesi navchannia [Formation of professional competence of future teachers of vocational education (occupational safety) in the training process]. *Society. Document. Communication. Sotsium. Dokument. Komunikatsiia*, (6/2), 118-133. <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-6/2-118-133>. [in Ukrainian].
- Malyshevskiy, O., & Hritchenko, A. (2023). Problemy profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity u voiennyi ta povoienniy chas [Problems of professional (vocational and technical) education in war and post-war times]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, (1), 118–128. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2023.276952>. [in Ukrainian].
- Potapchuk, O. I., & Lutsyk, I. B. (2020). Osoblyvosti profesiinoi kompetentnosti pedahoha yak umova efektyvnosti pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv profesiinoi osvity [Peculiarities of a teacher's professional competence as a condition for the effectiveness of training future specialists in vocational education]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*, 76, 126–129. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.76.27>. [in Ukrainian].

Софія Дембіцька – д. пед. н., професор, професор кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: sofiyadem13@gmail.com.

DEVELOPING COMPETENCE FOR PROFESSIONALS IN VOCATIONAL EDUCATION

Sofia Dembitska – Doctor Sc. (Pedagogical), Associated Professor, Professor of the Chair Security of Life and Safety Pedagogic, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsia, e-mail: sofiyadem13@gmail.com.

The article examines the process of forming competence among future professionals in the field of vocational education, explores theoretical approaches to defining the essence and structure of professional competence, as well as methods and strategies for its development. Professional competence is a crucial factor for success in the job market and a defining quality of future professionals. In this context, the role of vocational education in shaping this competence is discussed, emphasizing the need to combine theoretical knowledge with practical skills.

The impact of innovative teaching approaches on the formation of professional competence is investigated, including the use of information and communication technologies and active learning methods. It is determined that contemporary challenges in the economy and technological advancements require future professionals to have a deeper understanding of the specifics of their field and the ability to adapt quickly to changes

The article provides an analysis of the peculiarities of training specialists specializing in the field of specialization 015 «Vocational Education». The main problems arising during their training are identified, and proposed solutions are outlined, particularly those based on a competency-based approach to the formation of professional competence in teachers. This approach is considered a key factor in enhancing the quality of future professionals' training. The importance of further research in this area and the search for optimal methods of forming competence in vocational education professionals is emphasized.

The results of this study can be valuable for higher educational institutions, educators, and students aiming to improve the quality of vocational education and enhance their competitiveness in the job market. Given the complexity and multifaceted nature of the chosen topic, future research prospects include the development, testing, and implementation of innovative pedagogical methods in the educational environment to ensure the high-quality training of vocational education professionals

Key words: professional training, vocational education, development of professional competence, improvement of the learning process, competency-based approach in higher education, competency structure, preparation of future professionals.

Дата надходження статті до редакції: 02 липня 2021 р.